

RJ-Uiting 2014-4: heropening debat waardering pensioenvoorziening

De accountant als pensioenadviseur, als het aan de RJ ligt...(deel 2)

Jack Borremans en Kees Beishuizen

De kop boven dit artikel stamt alweer uit 2006¹. Wij zijn in dit blad toen ingegaan op de consequenties voor de pensioenadvisering aan DGA's, die voortkwamen uit de vervanging van RJ-Uiting 2005-1 door RJ-Uiting 2005-4. Het belangrijkste verschil betrof de waardering van de verplichting van het pensioen in eigen beheer. RJ-Uiting 2005-1, waarin waardering op basis van grondslagen van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving werd voorgestaan, was een uiting die zijn tijd blijkbaar te ver vooruit was. De in RJ-Uiting 2005-4 gepromote waardering op grond van fiscale grondslagen is – in onze visie – een verkeerde keuze geweest. De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft (eindelijk) een duidelijk standpunt ingenomen over de waardering van een pensioenvoorziening, door na een aantal jaren radiostilte het debat te openen met RJ-Uiting 2014-1.

De fiscale waarderingsvoorschriften hebben immers niets van doen met het getrouwe beeld dat de voorziening moet weergeven, maar zijn uitsluitend bedoeld om een abstracte aftrekpost voor de vennootschapsbelasting te berekenen. Met de DGA als verliezende partij, omdat het door de overheid gepromote pensioenbewustzijn sinds 2005 aan hem voorbij is gegaan door de focus in de advisering op deze aftrekpost.

In RJ-Uiting 2014-1 wordt voorgesteld om de waardering van een pensioenvoorziening op fiscale grondslagen los te laten, gelet op het grote verschil dat is ontstaan tussen de fiscale voorziening en de voorziening op basis van de grondslagen in de RJ-bundel. Dit verschil bestaat al langer². Maar beter laat dan nooit, en de RJ is in 2014 voortvarend te werk gegaan. Op 9 januari 2014 werd RJ-uiting 2014-1 gepubliceerd en de in de commentaarpe-

riode ingediende commentaren geven een behoorlijk beeld van de visie van de beroepsgroep³. De hout snijdende commentaren heeft de Raad overgenomen en verwerkt in RJ-Uiting 2014-4, gepubliceerd op 1 april 2014.

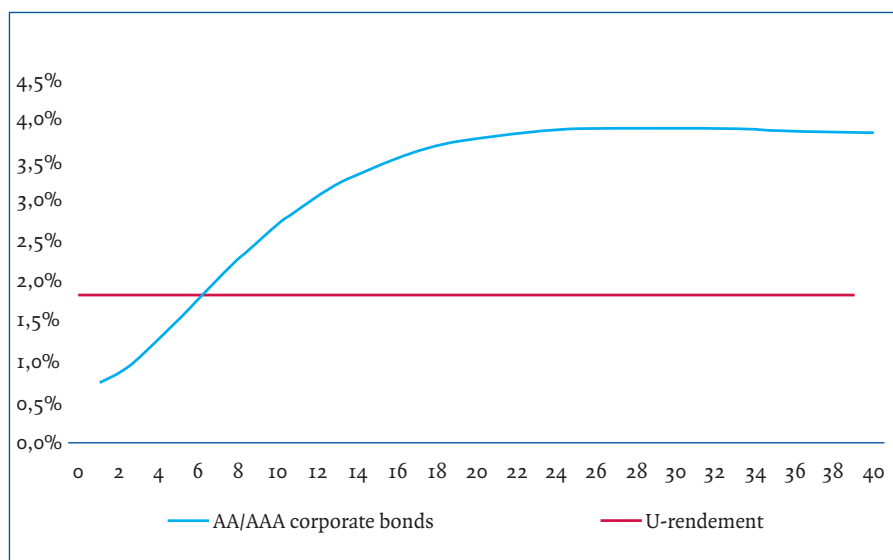
Principe van de beste schatting

De RJ geeft aan dat de pensioenvoorziening gewaardeerd moet worden op basis van een in Nederland algemeen aanvaardbare actuariële waarderingssystematiek. De daarbij te hanteren actuariële veronderstellingen worden gebaseerd op de beste schatting van de variabelen die de omvang bepalen van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zullen zijn om de verplichting af te wikkelen.

Tarieven verzekeraars zijn fictie(f)

Slechts in uitzonderlijke gevallen moet in de visie van de RJ de pensioenvoorziening tegen de koopsom af te storten bij een verzekeraar gewaardeerd worden. Namelijk, wanneer dit bedrag de beste schatting weergeeft van het bedrag dat nodig is om de verplichting op balansdatum af te wikkelen. Dit is alleen aan de orde wanneer er op balansdatum een feitelijke of juridisch afdwingbare verplichting tot afstorten is⁴. De RJ rekent hiermee af met de casus non dabilis (Dixit Deloitte), dat het pensioen op elk moment afgestort moet kunnen worden bij een verzekeraar. En dat is terecht: hét kenmerk van pensioen in eigen beheer is dat het pensioen niet afgestort wordt bij een verzekeraar, maar in eigen beheer wordt gehouden en in de meeste gevallen ook in eigen beheer zal blijven. (De liquidatiefictie⁵ is overigens wel het uitgangs-

Figuur 1. verloop rentecurve op basis van alinea 114 per einde 2013

Tabel 1. 'Duration'-matrix per einde 2013

Leeftijd	Duration bedrijfsobligaties	
	nominaal	indexatie
35	40,9	41,6
40	36,0	36,8
45	31,1	32,0
50	26,2	27,2
55	21,4	22,4
60	16,6	17,7
65	12,0	13,1
70	10,3	11,1
75	8,5	9,1

punt dat de Belastingdienst hanteert in zijn standpunt ten aanzien van de dividendruimte.) Bovendien valt afstorten in de praktijk niet mee; er zijn nauwelijks nog verzekeraars te vinden die producten willen of kunnen voeren voor DGA's.

De standaardisatie heeft het productaanbod voor de DGA enorm verschaald en – sterker nog – bijna opgedroogd. Voor het voorwaardelijke, open geïndexeerde DGA-pensioen bestaat sowieso geen enkel product. Verzekeringstarieven zijn derhalve fictief en zij vertegenwoordigen daarmee, per definitie, niet de beste schatting van de waarde.

Waarderingsmethodiek

Een nominale of (vast) stijgende levenslange pensioenuitkering is niets anders dan een uitgaande kasstroom vanaf pensioendatum met een onzekere einddatum. De RJ geeft aan dat deze toekomstige uitgavenstroom voor de bepaling van de verplichting contant moet worden gemaakt tegen een disconteringsvoet. In de fiscale waarderingsmethodiek gebeurt het contant maken tegen een vaste rekenrente van 4%. Maar een vaste rekenrente gaat uit van de fictie van gelijke rente, ongeacht de feitelijke uitsteluur van de uitkeringen. Bovendien wordt uitsluitend het nominale pensioen in de waardering betrokken en er wordt in de voorziening geen waarde toegekend aan de voorwaardelijke indexatie. De fiscale methode negeert ook de continu stijgende levensverwachting.

Verzekeraars en pensioenfondsen bepalen hun pensioenverplichtingen op grond van kasstromen waarbij wél de stijgende le-

vensverwachting wordt ingeprijsd, op basis van 'prognosetafels'.

Terug naar de disconteringsvoet. Volgens de Richtlijnen (alinea 114) is de marktrente op hoogwaardige bedrijfsobligaties de meest geëigende disconteringsvoet. Deze marktrente varieert, afgezet tegen de looptijd, en wijzigt natuurlijk onder invloed van ontwikkelingen op de kapitaalmarkt (zie figuur 1). Opvallend is dat voor DGA's in de opbouwfase het U-rendement een continue onderschatting van de marktrente geeft.

Het contant maken van een reeks pensioenuitkeringen tegen een volgens de curve steeds wisselende disconteringsvoet, is complex. Het is een redelijke benadering om een vaste disconteringsvoet te

'Afstorten valt in de praktijk niet mee; er zijn nauwelijks nog verzekeraars te vinden die producten willen of kunnen voeren voor DGA's.'

hanteren, als die disconteringsvoet overeenkomt met de marktrente die hoort bij de gemiddelde looptijd van de pensioenuitkeringen. Deze gemiddelde looptijd heet 'duration'. Hoe jonger de DGA, hoe langer deze gemiddelde looptijd en hoe hoger de in de waardering eind 2013 te hanteren disconteringsvoet (zie tabel 1). Als voorbeeld is in bovenstaande tabel de duration van de pensioenuitkeringen berekend bij verschillende leeftijden van een DGA. De duration is afhankelijk van de levensverwachting en de rente, maar ook van het al dan niet jaarlijks onvoorwaardelijk indexeren van een pensioen.

Voorwaardelijke indexatie

Ook met betrekking tot de voorwaardelijke indexatie geeft de RJ duidelijkheid. Voorwaardelijke indexatie heeft bij de beste schatting van de pensioenvoorziening geen waarde. Hiermee wordt het verschil met de fiscale waardering beperkt. Er is sprake van voorwaardelijke indexatie wanneer indexatie afhankelijk wordt gesteld van toekomstige gebeurte-

nissen of omstandigheden. De pensioenovereenkomst van de DGA kent geen doelgericht toeslagenbeleid voor mogelijke koopkrachtcorrecties in de (verre) toekomst en is daarmee voorwaardelijk.

Commerciële waarde volgens de Belastingdienst

De RJ-Uiting 2014-4 komt in een periode waarbij de juiste vaststelling van de commerciële pensioenvoorziening evident is. De door de Belastingdienst bedachte commerciële waarderingsregel – die hij toepast bij de toets in hoeverre een dividendonttrekking leidt tot een oneigenlijke uitholling van het dekkingsvermogen – houdt een definitieve oplossing tegen voor het verschil tussen fiscaal en commercieel. En grijpt daarmee direct in op de verslaggevingstechniek van Boek 2 Titel 9 BW. Bovendien blokkeert de waardering volgens de Belastingdienst dividenduitkeringen van mkb-Nederland. De budgettaire doelstelling van € 1 miljard extra opbrengsten uit de AB-heffing in 2014 gaat zonder voortschrijdend inzicht bij de Belastingdienst of staatssecretaris⁶ niet gehaald worden. Zolang de Belastingdienst via zijn liquidatiefictie vasthoudt aan zijn eigen invulling van de waarde in het economisch verkeer – door (non-existente) tarieven van verzekeraars⁷ voor afstortingskoopsommen, gebaseerd op een van het U-rendement afgeleide marktrente⁸ met een onjuiste vertaling van de voorwaardelijke open indexatie in een onvoorwaardelijke vaste indexatie centraal te stellen – zijn vennootschappen die nu of straks een dividenduitkering overwegen nog geen stap verder met RJ-Uiting 2014-4. Hooguit biedt de uiting argumenten om de individuele belastinginspecteur of belastingrechter bij een discussie te overtuigen. Maar rechtszekerheid is nu echt noodzakelijk op dit punt. De zwalkende antwoorden van de voormalige staatssecretaris op houtsnijdende vragen van de Eerste Kamer bij de behandeling van het Belastingplan 2014 geven een ontluisterend beeld van de visie – of beter: het gebrek aan visie – op het pensioen van de DGA. Is het nu een echte civielrechtelijk afdwingbare verplichting met bescherming voor de partner bij echtscheiding of

Tabel 2. Verschillen RJ-Uiting 2014-4, fiscale pensioenverplichting en fiscale dividendtoets

	Jaarrekening	Fiscale waardering	Dividendtoets 12-008
Duurafhankelijke rente	Ja, 26,2 jaar	Nee	Nee
Rente	3,9%	4% (ten minste)	2,34% (u+0,5%)
Indexatie	Nee	Nee	Ja, 2% garantie
Stijgende levensverwachting ingeprijsd?	Ja, via toepassing prognosetafel	Nee	Ja, via leeftijdsterugstelling -5/-6 op 2007/2012
Vooroverlijdensrisico	Ja	Nee, niet toegestaan	Ja
Kosten- en winstopslag	Nee, want er wordt niet afgestort	Nee, niet toegestaan	Ja, maar er wordt niet afgestort
Voorziening/vermogen	€ 276.000	€ 219.000	€ 581.000

tóch slechts een belastingschuld à la de FOR waarbij de rechten van de partner worden genegeerd? Lastenverlichting is een van de pijlers onder het economisch herstelbeleid. Het zou de nieuwe staatssecretaris sieren als hij RJ-Uiting 2014-4 omarmt als de beste schatting van de pensioenverplichting, ook in het licht van de dividend- én afstempeltoets, en daarmee enkele lonten verwijderd uit de pensioenbazoeka ex artikel 19b wet Loonbelasting. Hiermee wordt de discussie over fiscaal versus commercieel direct tot overzienbare proporties teruggebracht. De realiteit wordt weer tot norm verheven en de fiscaliteit dient slechts de vaststelling van de belastingsubsidie in de pensioenopbouw, namelijk de hoogte van de dotatie. In de sliptstream van de Brede Maatschappelijke Dialoog over de houdbaarheid van ons pensioenstelsel op lange termijn, onlangs aangekondigd door staatssecretaris Klijnsma, kan dan hopelijk ook constructief gesproken worden over het DGA-pensioen.

Een rekenvoorbeeld

In tabel 2 staan de verschillen tussen RJ-Uiting 2014-4, de fiscale pensioenverplichting en de fiscale dividendtoets overzichtelijk op een rij⁹.

Conclusie

- RJ-Uiting 2014-4 is een correctie van de weffout in de Richtlijnen die is ontstaan in 2005. De fiscaliteit wordt weer volgend op de realiteit en dat is een duidelijk winstpunt.
- De adviespraktijk heeft hiermee hét instrument in handen om de bestuurder van de vennootschap te begeleiden in

de realisatie van de pensioendoelstelling die achter de voorziening zit: ga daadwerkelijk vermogen oormerken voor het pensioen op een wijze die past binnen het risicoprofiel van de DGA.

- Eigen beheer blijft een unieke wijze van uitvoering. In de waarderingstechniek wordt op een genuanceerde wijze de impact van rente en levensverwachting geconditioneerd. Maar in eigen beheer ontbreekt de wet van de grote aantallen. De feitelijke levensverwachting van de betreffende DGA zal per definitie afwijken van de gemiddelde levensverwachting. En dat kan positief of negatief uitpakken. Wil de DGA dit restrisico verder verkleinen, dan betekent dit dat de vennootschap een buffer bovenop de commerciële verplichting moet aanhouden en/of overrendement moet creëren op het geoormerkte vermogen (dit is het rendement op het vermogen hoger dan de gehanteerde marktrente). Dan kan daarmee ook de koopkrachtcorrectie worden gefinancierd. Wil de DGA dit restrisico uitsluiten, dan moet het pensioen worden afgestort bij een solvabele verzekeraar. En dan wordt de prijs die aan de verzekeraar moet worden voldaan de nieuwe commerciële waarde. Als er een verzekeraar te vinden is...**An**

1. De accountant als pensioenadviseur, als het aan de RJ ligt.... Kees Beishuizen en Jack Borremans, AN, afl. 1, 2006.
2. Discrepancie tussen fiscale en commerciële jaarrekening soms problematisch, Kees Beishuizen en Jack Borremans, AN, afl. 10, 2005.
3. Een volledig overzicht: <http://www.rjnet.nl/Databank/Ingediende-commentaren/2014/>

4. Denk bijvoorbeeld aan een afstortingverplichting in het kader van verevening bij scheiding.

5. Fiscale interpretatie van de dividendtoets raakt kant noch wal. Jack Borremans en Kees Beishuizen, AN, afl. 22, 2012.

6. Van echt pensioen naar echte belastingenschuld! Kees Beishuizen en Jack Borremans, AN, afl. 2, 2014

7. 3.12 Uitvoeringsregeling Loonbelasting wordt door de Belastingdienst aangehaald als rechtvaardiging. Maar deze kan evengoed duiden op de waarderingregels zoals door de RJ nu gekozen.

8. In vraag en antwoord 13-006 van 27 november 2013 heeft de Belastingdienst aangegeven dat de waarde in het economisch verkeer bij overdracht van pensioenkapitaal benaderd kan worden door uit te gaan van het U-rendement + 0,5%.

9. De verschillen hebben per wij 31 december 2013 doorgerekend voor een 50-jarige DGA met een opgebouwd pensioenrecht van € 30.000 met een partnerpensioen van € 21.000 voor een 3 jaar jongere partner. De pensioeningangleeftijd is 65 jaar. De pensioenen worden na ingang zoveel mogelijk waardevast gehouden.

Jack Borremans en Kees Beishuizen zijn beiden partner van LNBB actuarissen + pensioenconsulstants te Amersfoort en Dordrecht, gespecialiseerd in fiscale, juridische, actuariële en verzekerings-technische pensioenadvisering aan ondernemers en hun ondernemingen.